

მევენახეობა და მეღვინეობა აჭარაში

ზაურ ფუტკარაძე

საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის აჭარის საინფორმაციო საკონსულტაციო ცენტრი, ბათუმი, საქართველო
ელ. ფოსტა: z.futkaradze@bsma.edu.ge

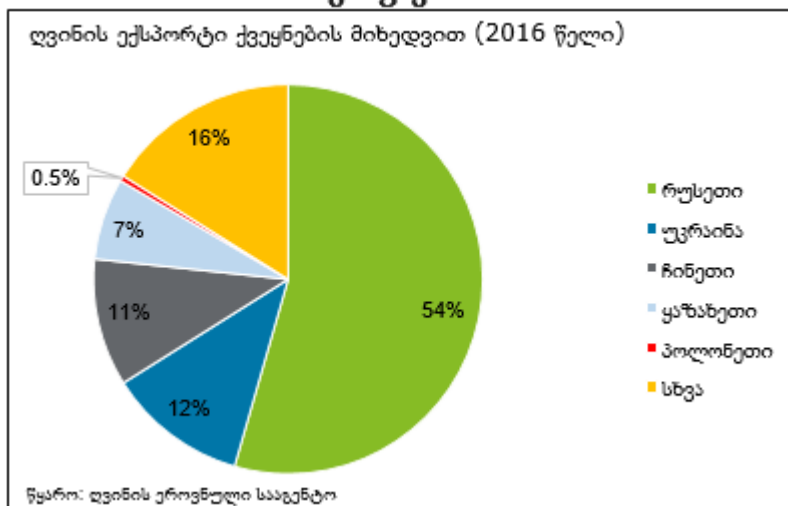
მევენახეობა საქართველოს ერთ-ერთი უძველესი და ტრადიციული დარგია, რაზედაც მეტყველებს აქ გავრცელებული და შემონახული ვაზის 500–მდე კულტურული ჯიშები. მეცნიერები და მკვლევარები აღარ დაობენ იმაზე, რომ თვით ქართული სიტყვა „ღვინო“ დაედო ფუძედ ამ სასმელის აღმნიშვნელ სიტყვებს მსოფლიო ხალხთა ენებში. ბერძნული „ოინოს“, ლათინური „ვინუმ“, ხეთური „ვიანა“, სომხური „ვინი“, რუსული „ვინო“, გერმანული „ვაინ“, არაბული „ვაინუნ“, ებრაული „იან“, ასურულ-ბაბილონური „ინუ“ და მრავალი სხვა ქართული ღვთიური სასმელის სახელისაგან ღვინოდან მოდის.

მევენახეობა და მეღვინეობა ოდითგანვე ითვლებოდა საქართველოს ერთ-ერთ უძველეს და მნიშვნელოვან დარგად. საქართველოს და ქართველი ერის ისტორია მჭიდრო კავშირშია ვაზის კულტურის ისტორიასთან. ვაზისადმი განსაკუთრებული სიყვარული გამოიხატება ქართულ ტრადიციებში, კულტურაში, ადათ-წესებში, სტუმარ-მასპინძლობაში, არქიტექტურაში, მხატვრობასა და სხვა დარგებში. ვაზი უპირველესყოვლისა გამოიყენებოდა ყურძნის წვენის და ღვინოს დასაწურად, აგრეთვე ამზადებდნენ თათარას, ჩურჩხელებს და ბადაგს. გარდა ამისა, ვაზი გამოიყენებოდა სამკურნალო და დეკორატიული დანიშნულებით.

გარდა ტრადიციული და საყოველთაოდ ცნობილი დანიშნულებებისა, საქართველოში ვაზის გამოყენებამ ფართო განვითარება ჰპოვა რიგი სხვა მიმართულებითაც, კერძოდ: ვაზის ფიგურებისგან ხშირად აკეთებდნენ ეკლესიის კარებს, ჩუქურთმებით რთავდნენ ტაძრებსა და მონასტრებს და ა.შ. ისტორიული წყაროების თანახმად, წმინდა ნინოს საქართველოში შემოსვლისას ხელში ეჭირა ვაზისგან შეკრული ჯვარი. ძველ დროში ქართველები ვაზს „წმინდა“ მცენარედ და რელიგიის სიმბოლოდ თვლიდნენ. აგრეთვე აღსანიშნავია ვაზის როგორც სავაჭრო ურთიერთობების ისტორიული მნიშვნელობა იმდროინდელი სახელმწიფოსათვის. ღვინის ექსპორტი ხორციელდებოდა მეზობელ ქვეყნებში, რაც გლეხს აძლევდა დამატებით სტიმულს დაეთმო განსაკუთრებული ყურადღება მევენახეობისათვის. საქართველოს დამპყრობლები და მტრები ცდილობდნენ ვენახის განადგურებას შემოსავლებისა და ეკონომიკის დაქვეითების მიზნით. ცხადია, ეს ყველაფერი კიდევ ერთხელ ხაზს უსვამს თუ რაოდენ მნიშვნელოვანი იყო ვაზი ქართველი ერის ისტორიაში.

დღესდღეობით საქართველომ მოიპოვა საერთაშორისო აღიარება მევენახეობა-მეღვინეობის დარგში და განიხილება როგორც ერთ-ერთი უძველესი ქვეყანა ამ მიმართულებით, რასაც ადასტურებს აქ არსებული ჯიშების (გარეული და კულტურული აბორიგენული ჯიშების) მრავალსახეობა და აგრეთვე მაღალხარისხოვანი ღვინოების დამზადების უძველესი ტექნოლოგიები. ქართველი და უცხოელი მკვლევარები ერთხმად აღიარებენ საქართველოს მოწინავე ადგილს მსოფლიო მევენახეობისა და მეღვინეობის ასპარეზზე. აღსანიშნავია აგრეთვე ის გარემოებაც, რომ ქართული ღვინის ექსპორტი დადებით ზეგავლენას ახდენს ქვეყნის სავაჭრო ბალანსზე, რაც თავის მხრივ საქართველოს ეკონომიკის განვითარების ერთ-ერთი მასტიმულირებელი გარემოება გახლავთ. ღვინის ეროვნული სააგენტოს მონაცემებით, ქართული ღვინის ექსპორტი ყოველწლიურად იზრდება. 2016 წელს ექსპორტზე გავიდა ქართული წარმოების 50 მლნ-მდე ბოთლი ღვინო, რამაც საერთო ჯამში 114 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა. გრაფიკი №1 წარმოადგენს 2016 წლის ღვინის ექსპორტის მონაცემებს ქვეყნების მიხედვით.

გრაფიკი #1

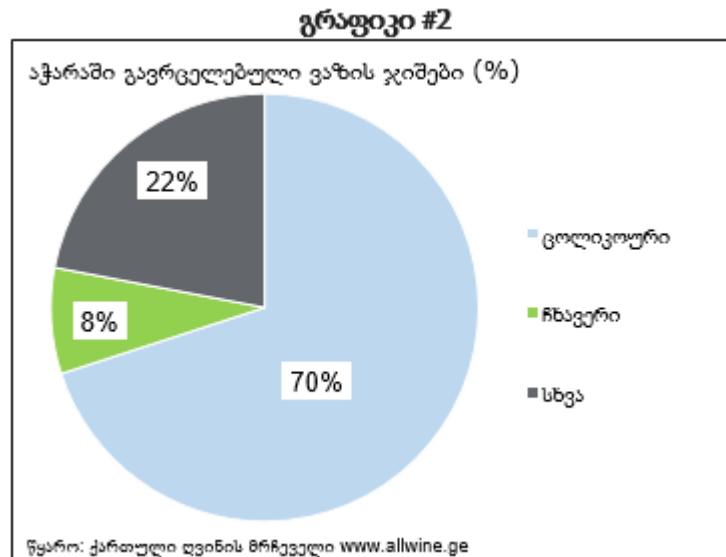

საქართველოს მევენახეობის და მეღვინეობის მდიდარ ისტორიაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს აჭარას. ფრიად საინტერესო და საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ გეოგრაფიულად ისეთ პატარა ტერიტორიაზე როგორც აჭარაა – შეიქმნა და კულტურულ ფორმად ჩამოყალიბდა ვაზის 60-მდე ადგილობრივი ჯიში, მსგავსი დედამიწის სხვა არც ერთ კუთხეში არ მოიძებნება. ვახუშტი ბაგრატიონი აჭარის შესახებ წერდა: „არს აჭარის ხეობა ვენახოვანი, ხილიანი, მოსავლიანი, თვინიერ ბრინჯ-ბამბისა, ყოვლითა მარცვლითა, არის ტყიანი, კლდიანი, ვიწრო, ხრამოვან-დრატოიანი, მთიანი, ტყიან-ნადირიანი; კაცნი ხელოვანი ხის მუშაკობითა“, ხოლო ივ. ჯავახიშვილი თვლის, რომ აჭარა იყო ვენახ-ხილიანი ზოლი.

როგორც ისტორიკოსები იუწყებიან, აჭარის მოსახლეობა ძველი დროიდანვე აქტიურად მისდევდა მევენახეობას. ამას ადასტურებს წლების განმავლობაში აჭარაში აღმოჩენილი უძველესი ქვევრები და მარნები. მაგრამ მე-17 საუკუნიდან აღნიშნული დარგის განადგურება დაიწყო და დროთა განმავლობაში დავიწყებას მიეცა, რაც გამოწვეული იყო იმ ხანებში მაჰმადიანური რელიგიის გავრცელებით ჩვენს კუთხეში. აგრეთვე, უარყოფითი ზეგავლენა იქონია წლების მანძილზე განვითარებულმა სხვადასხვა დაავადებებმა. შედეგად კი მივიღეთ, შეიძლება ითქვას, განადგურებული ვაზის კულტურა, რომლის აღორძინებაც მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლების მოსვლის შემდეგ დაიწყო. თავის ნაშრომში „ გურიის, აჭარისა და სამეგრელოს ვაზის ჯიშები“, ამპელოგრაფი მაქსიმე რამიშვილი მოგვითხრობს, რომ მე-20 საუკუნის 30-ან წლებამდე აჭარაში ერთი ჰექტარი დაბლარი ვენახიც კი არ იშოვებოდა. თუმცა 1945 წლისათვის ეს მაჩვენებელი უკვე 160 ჰექტარამდე გაიზარდა. ავტორი აღნიშნავს, რომ ვენახის ჯიშებიდან ყველაზე გავრცელებული (დაახლოებით 90-95%) ცოლიკოური გახლდათ, შემდგომ კი საწური (საწურავი) სარგებლობდა პოპულარულობით. საწური მაღლარ ხეივნებზე ხარობდა საუკუნეების განმავლობაში, ხოლო საბჭოთა კავშირის დროს დაიწყეს მისი დაბლარშიც გაშენება. როგორც ჩანს, ამ ექსპერიმენტმა არ გაამართლა, და დროთა განმავლობაში საწური გურული ჯიშის ვაზმა ჩხავერმა ჩაანაცვლა. ჩხავერი გამოირჩევა შედარებით მაღალი იმუნურობით დაავადებებისადმი, რამაც კიდევ უფრო შეუწყო ხელი მის პოპულარიზაციას აჭარის მოსახლეობაში. ერთ-ერთი ვერსიით, ჩხავერის სამშობლო აჭარა ყოფილა და გურიაში ის შემდგომ პერიოდებში გაუშენებიათ. დღესდღეობით, ჩხავერი საკმაოდ პოპულარულია აჭარაში და მთლიანობაში 14-15 ჰექტარ ფართობზეა გაშენებული.

აჭარაში ძირითადად არა ჰიბრიდული ვაზის ჯიშებია გავრცელებული, თუმცა ზოგიერთ სოფელში ჰიბრიდული ჯიშებიც მოიპოვება, მაგალითად საწური. აჭარაში ყველაზე მეტად გავრცელებული ყურძნის ჯიში ცოლიკაური სწორედ რომ არა ჰიბრიდული ჯიშის კატეგორიას მიეკუთვნება. ამჟამად, სხვადასხვა წყაროების

მიხედვით, ცოლიკაური აჭარაში გაშენებული ვენახების 70-80% შეადგენს. აღნიშნული ვაზის ჯიში იმერეთში იღებს დასაბამს და აჭარაში მხოლოდ მე-20 საუკუნის 30-ან წლებიდან გააშენეს საბჭოთა აგრონომებმა. საბჭოთა აჭარაში მიზნად დაისახეს მაღლარი ვენახი დაბლარით ჩაენაცვლებინათ და ცოლიკაური გახლდათ იდეალური მაგალითი აღნიშნული გეგმის მისაღწევად. გრაფიკი №2 წარმოგვიდგენს აჭარაში ყველაზე მეტად გავრცელებული ვაზის ჯიშების პროცენტულ თანაფარდობას:

დღესდღეობით აჭარაში არსებული ვენახების ჯამური ფართობი შეადგენს 180 ჰექტარს, მაგრამ როგორც გრაფიკი №2 ცხადყოფს, ცოლიკაურის ჯიშის ვენახი აბსოლუტურ დომინანტ პოზიციას იკავებს (70%), შემდეგ კი ჩხავერი 8%-ით. სხვა კატეგორიას განეკუთვნება მრავალი ინტროდუქცირებული და ადგილობრივი ვაზის ჯიშები, რომელთა საერთო რაოდენობა 40-ს აღემატება აჭარაში. ჩვენს რეგიონში არსებული სხვა ვაზის ჯიშებიდან აღსანიშნავია: აღმურა თეთრი, აღმურა შავი, შავშურა, ჩიტისთვალა აჭარული, ჭეჭიბერა, ხარისთვალა აჭარული, კორძალა, თეთრა, კირწითელა, კაჭიჭი, იზაბელა, ოჟალეში, პოვნილი, წვიტე, საფერავი აჭარული, ლივანურა შავი, ლივანურა თეთრი, მაგარა, მწვანურა, ორჯოხული, პოვნილი, შიშველი, ცვითე, ბადის ყურძენი, თურვანდი, სალიკვლევი, სხალთაური, ჯინეში, კვირისთავა, ბათომურა, მეკრენჩხი, ჭოდი, ხოფათური, ჩხუმი, ჯავახეთურა, ტყის ყურძენა, ჭიპაკური, ბროლა, ცხენისძუძუ აჭარული და სხვა.

ტრადიციულად, აჭარაში მევენახეობა-მეღვინეობა ყველაზე გავრცელებული ქედის მუნიციპალიტეტში გახლდათ. ქედის ზოგიერთ სოფელში დღემდე არი შემონახული უძველესი ღვინის დასამზადებლად საჭირო დანადგარები. მაგალითად, სოფელ ბობოჩოლლებში აღმოჩენილია ძვ.წ. აღრიცხვით III საუკუნით დათარიღებული საწნახელი. ხოლო უახლოესი წარსულიდან, შეგვიძლია გავიხსენოთ 2015 წელს სოფელ კაპნისთავში აღმოჩენილი მარანი, რომელიც VI-XI საუკუნეებით თარიღდება. ზემოხსენებული და სხვა მრავალი ანტიკური არქეოლოგიური აღმოჩენები კიდევ ერთხელ მიუთითებს მეღვინეობის ძირ-ძველ ტრადიციაზე აჭარაში.

აჭარაში ვაზის გაშენებას, მოვლა-მოყვანასა და ყურძნის გადამამუშავებას განსაკუთრებული ყურადღება 2012 წლიდან ექცევა. უკანასკნელი 4-5 წლის განმავლობაში ამ მიმართულებით დაფინანსდა ოთხი სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივი, რომლებმაც გააშენეს 2 ჰა-ზე ვაზი (ჩხავერი, ციცქა, ცოლიკაური), ფერმერებსა და დაინტერესებულ პირებს თანადაფინანსებით გადაეცათ ვაზის ნერგები, ბუკლეტები და სხვა საჭირო ინფორმაცია. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის

მთავრობა ცდილობს ხელი შეუწყოს ამ პროცესებს. კერძოდ კი შეიქმნა უახლესი ევროპული ტექნოლოგიებით აღჭურვილი საწარმოები, თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისი ლაბორატორიები, ღვინის დასაწური და გაადამამუშავებელი კომპანიები. სოფელ აჭარისწყალში დაფუძნდა შპს „აჭარული ღვინის სახლი“, რომელიც ყოველწლიურად იბარებს ყურძნის მოსავალს ადგილობრივი მოსახლეობიდან. „აჭარული ღვინის სახლი“-ს ყველაზე ცნობილი ბრენდებია „ქვევრი“ და „პორტო-ფრანკო“, რომლებიც ადგილობრივი ყურძნის ჯიშებისგან, ცოლიკაურისგან და ჩხავერისგან მზადდება.

ქობულეთის მუნიციპალიტეტის გვარა-ხუცუბნის ტერიტორიაზე მოეწყო ვაზის სადედე-საკოლექციო, სადემონსტრაციო სანერგე სადაც გაშენდა 32 ჯიშის ვაზის 3030 ძირი სასუფრე და საღვინე ვაზის ჯიშები.

კიდევ ერთი ქარხანა, რომელიც მაღალმთიან აჭარაში 2014 წელს გაიხსნა და წარმატებით აგრძელებს ფუნქციონირებას, გახლავთ შპს „კახური ტრადიციული მეღვინეობა“. იგი ქედის მუნიციპალიტეტში საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტის ფარგლებში განხორციელდა. საწარმო განკუთვნილია 1000 ტონამდე ყურძნის გადამამუშავებისათვის. შპს „კახური ტრადიციული მეღვინეობის“ ტერიტორიაზე აშენდა „აჭარული დარბაზი“, სადაც ტურისტებს შეუძლიათ გაეცნონ ადგილობრივ სამზარეულოს და დააგემოვნონ კომპანიის საფირმო სასმისები. აღნიშნული ფაქტი მიზნად ისახავს რეგიონში ღვინის ტურიზმის განვითარებას. რასაკვირველია ეს ყველაფერი დადებითად მოქმედებს ჩვენს კუთხეში მცხოვრებ ადგილობრივ მოსახლეობაზე რათა მეტი ყურადღება დაუთმონ მევენახეობას.

ლიტერატურა

1. <https://ka.wikipedia.org/>
2. <http://georgianwine.gov.ge/geo/research/5/>
3. <http://vinoge.com/mikrozonebi/aWaris-meRvineobis-raioni>
4. <http://vinoge.com/mevenaxeoba/aWaraSi-mevenaxeoba-meRvineoba-iRviZebs>
5. <http://www.tspress.ge/ka/site/articles/12179/>
6. <http://old.gobatumi.com/ge/feelit/tourism-resorts/wine-tourism>
7. <http://vinoge.com/mevenaxeoba/aWaraSi-vazis-iSviaTi-jiSebisadmi-interesi-izrdeba>
8. <http://batumelebi.netgazeti.ge/weekly1/12753/#sthash.OXKO4uow.dpbs>
9. https://allwine.ge/ka/blog/rogor-rvinos-ayenebdnen-tradiculad-awarasi-da-rit-gamoirceva-awaruli-mervineoba_845/
- 10.

Viticulture and winemaking in Adjara

Zaur Phutkaradze

Information and Consultation Center of Georgian Academy of Agricultural Sciences, Batumi, Georgia

E-mail: zpn1962@gmail.com

Summary

Viticulture is one of the oldest and traditional fields of Georgia, which is proved by up to 500 of preserved vine species. This is why Georgia has been recognized as the homeland of the cultural vine; scientists and researchers do not deny that the Georgian word "Gvino" is the foundation of this word for other languages throughout various countries. Greek "Oino", Latin "Vinu", Haiti "Vana", Armenian "Winnie", Russian "Vino", German "Vine", Arabic "Wanun", Hebrew "Yain" and Assyrian-Babylonian "In" are derived from the Georgian name of wine. Additionally, it is very interesting to note that geographically in such a small area as Adjara were created and cultivated up to 60 local varieties of vine, which are unique and are not found in any other parts of the earth.

Vakhushti Bagrationi wrote about Adjara: "There is a vineyard in the Adjara valley, full of fruits, various berries, forest, cliffs, and mountains", additionally Ivane Javakhishvili considered Adjara as vineyard-line region. Currently, there are about 36-40 local and other different species of vineyards in the region.

Special attention is devoted to the cultivation, grape harvesting and grape processing from 2012. Four agricultural cooperatives have been financed in this direction, which have planted various vineyards (Chkhaveri, Tsitska, Tsolikouri) on the area of 2 ha. Additionally booklets and other necessary information have been provided to farmers and other interested people. There was arranged a vineyard-session on the territory of Gara-Khutsubani of Kobuleti municipality, where 3030 of vineyards and over 32 various species were planted. During 2014, in the framework of the special agro-credit project of the Ministry of Agriculture of Georgia, "Kakheti Traditional Winemaking" company has been granted a preferential loan to construct a wine factory in Keda with modern standards, which inspired local farmers even further for development of viticulture and winemaking fields.